

**ALOHIDA TA'LIM EHTIYOJI BO'LGAN BOLALARNI KAMSITISH,
ULARGA SALBIY MUOMILADA BO'LISHNI OLDINI OLIHGA
QARATILGAN CHORA-TADBIRLANI AMALGA OSHIRISH VA
INKLYUZIV TA'LIM TIZIMI TAJRIBA-SINOV TARIQASIDA
ALOHIDA TA'LIM MUASSASALARINING
FAOLIYATIGA JORIY QILISH**

Eshmamatova Sitara Tuyg'un qizi

Talaba: Ismoilova Odina

Talaba: Mahmudova Sojida

Toshkent shahar Texnologiya menejment kommunikatsiya insitituti

Pedagogika va psixologiya kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya: Alohida ta'lim ehtiyoji bo'lgan bolalar jamiyatimizning ajralmas qismi hisoblanadi. Ularning ta'lim olishdagi huquqlari va imkoniyatlarini kengaytirish, ular oldidagi kamsitish holatlarni bartaraf etish bugungi kunning eng dolzarb vazifalaridan biridir. Har bir bola o'ziga xos, o'ziga yarasha qobiliyat va imkoniyatlarga ega bo'lsa-da, afsuski, ayrimlari jismoniy, aqliy yoki emotsional o'ziga xos ehtiyojlarga ega bo'lib, umumiy ta'lim tizimida to'laqonli ishtirok eta olmaydi. Shu bois, jamiyatimizda adolat va teng huquq tamoyillarini ta'minlash maqsadida alohida ta'lim ehtiyoji bo'lgan bolalarni kamsitish, ularga nisbatan salbiy munosabatlar yuzaga kelishini oldini olish va ularni har tomonlama qo'llab-quvvatlash choralari kuchaytirish zarur.

Kalit so'zlar: aholi, ta'lim, bolalar, jamiyat, ta'lim muassasalari, salbiy munosabatlar, imkoniyat, ehtiyojlar, huquq, qonun.

Jamiyatda bu turdagi bolalarga nisbatan yuzaga keladigan kamsitish holatlari ko'pincha noto'g'ri tushuncha va stereotiplar asosida yuzaga keladi. Ushbu stereotiplar ijtimoiy munosabatlarda ajratish, ularni jamiyat hayotidan chetlashtirish holatlarini kuchaytiradi. Natijada, alohida ta'lim ehtiyoji bo'lgan bolalar o'z qobiliyatlarini namoyon eta olmaydi, o'z-o'zini hurmat qilish hissi pasayadi, ruhiy holati buziladi va natijada ularning o'rganishga bo'lgan qiziqishlari kamayadi. Shu sababli, kamsitish va salbiy munosabatlarning oldini olishda jamiyatning, xususan, ta'lim tizimining roli nihoyatda muhimdir. Alohida ta'lim ehtiyoji bo'lgan bolalar uchun inklyuziv ta'lim tizimini joriy etish ular uchun yangi imkoniyat eshigini ochadi. Inklyuziv ta'lim deganda, o'quv jarayoniga barcha bolalarni, ularning imkoniyatlaridan qat'i nazar, bir xil sharoitda va bir xil muhitda ta'lim olishlari tushuniladi. Bu tizim shundan iboratki, u alohida yordam va qo'llab-quvvatlash vositalarini taqdim etib, har bir bolaning talablari va ehtiyojlariga mos o'qitish shaklini tashkil etadi. Inklyuziv ta'lim

bolalarning ijtimoiylashtirilishini ta'minlab, ularni jamiyat hayotiga faol kirishishlariga yordam beradi.[1]

Inklyuziv ta'limda asosiy e'tibor metodik va pedagogik yondashuvlarga qaratiladi. Bu jarayonda o'qituvchilar va tarbiyachilar maxsus tayyorgarlikdan o'tib, turli qobiliyat va ehtiyojga ega bolalar bilan ishlash texnologiyalarini egallashlari zarur. Shuningdek, o'quv dasturlari moslashtiriladi, dars uslublari va baholash tizimlari bolalarning imkoniyatlariga moslashtiriladi. Bu esa o'qituvchilar va bolalar o'rtasida ishonchli va qo'llab-quvvatlovchi munosabatlarni yaratishga yordam beradi. Inklyuziv ta'limning samarali faoliyati maktab muhitida ham hamkorlikni rivojlantirishni, ota-onalar, pedagoglar va mutaxassislar o'rtasida doimiy aloqani ta'minlashni talab etadi. Jamiyatda alohida ta'lim ehtiyoji bo'lgan bolalarni kamsitishning oldini olish uchun qonun hujjatlarining to'liq ijro etilishi va joriy etilgan me'yoriy-huquqiy hujjatlar doirasida faoliyat olib borish zarur. Davlat tomonidan bu sohani tartibga soluvchi qonunlar bolalarning teng huquqli ta'lim olishlarini kafolatlaydi, har qanday kamsitish holatini qat'iyana taqiqlaydi. Shu bilan birga, muassasalar va tashkilotlar ichida adolat va tenglikni ta'minlashga yo'naltirilgan targ'ibot ishlarini olib borish muhimdir. Bunday targ'ibot, ommaviy axborot vositalari, ta'lim muassasalari va jamoat tashkilotlari orqali olib borilib, kamsitishning salbiy oqibatlari to'g'risida keng jamoatchilik xabardorligini oshiradi. Shuningdek, bolalarni kamsitishdan himoya qilishning samarali usullaridan biri ularni o'ziga xos psixologik yordam va qo'llab-quvvatlash tizimini yo'lga qo'yishdir. Kamsitish noqonuniy bo'lgani va bolaning shaxsiyatini buzishi sababli, bolalarga psixologik yordam ko'rsatish ularni o'ziga bo'lgan ishonchini oshirish va ruhiy holatlarini barqarorlashtirishda muhim ahamiyatga ega. Bu jarayonda psixologlar, sotsial xodimlar va maxsus tayyorlangan mutaxassislar bolalar bilan individual va guruh shaklda ishlashlari kerak. Odamlar va jamiyatda ham inson huquqlariga hurmat bilan qarash madaniyatini oshirish muhimdir.[2]

Ta'lim muassasalarida alohida ta'lim ehtiyoji bo'lgan bolalar uchun mos muhit yaratish ham katta ahamiyatga ega. Bu maktab binolarini aravachada harakatlanish imkonini beruvchi infrastruktura bilan ta'minlash, maxsus uskunalar, o'quv materiallari va texnologiyalarni joriy qilishni o'z ichiga oladi. Muvofiq muhit bolalarning o'zini qulay, xavfsiz va qadrlis his qilishlariga yordam beradi. Shu bilan birga, pedagogik jamoaning shu bolalar ehtiyojlariga mos malaka va bilimga ega bo'lishi ta'minlanishi kerak. Bu esa inklyuziv ta'limning muvaffaqiyatli rivojlanishini kafolatlaydi. Pedagogik jarayonning barcha qatlamlarida ota-onalar bilan yaqin hamkorlik qilib, ularga maxsus ta'lim haqida to'liq ma'lumot berish eng zarur chorlardan biridir. Ota-onalar alohida ta'lim ehtiyoji bo'lgan bolalar farzandining ta'lim olish jarayonida asosiy qo'llab-quvvatlovchilardir. Ular bilan muntazam muloqotda bo'lish, ularning fikr va ehtiyojlarini inobatga olish, ularni pedagogik

jarayonning bir qismiga aylantirish bolalarning rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ota-onalarni inklyuziv ta'lim tizimi, uning afzalliklari va amaliyotdagi imkoniyatlari bo'yicha xabardor qilish, shuningdek, ularni ta'lim jarayonida faol ishtirok etishga jalb qilish profilaktik muhim choradir.[3]

Maktablarda ham kamsitish holatlarining oldini olish uchun doimiy monitoring tizimini joriy qilish kerak. O'qituvchilar, direktorlarga maxsus treninglar o'tkazilishi, konfliktlarni bartaraf etish samarali usullarini o'rgatish, kamsitish va diskriminatsiya holatlarini aniqlash va bartaraf etish bo'yicha aniq algoritmlarni ishlab chiqish zarur. Shu bilan birga, bolalarda o'zaro mehribonlik, hamjihatlik va bag'rikenglik madaniyatini tarbiyalashga qaratilgan dasturlar joriy qilinishi muhimdir. Bu dasturlar bola va o'qituvchilar orasida salbiy munosabatlarning yuzaga kelishini kamaytiradi va inklyuziv ta'lim tizimining asosiy maqsadi bo'lgan qo'shma o'qitishni samarali bajarilishiga xizmat qiladi.[4]

Jamiyatning barcha darajalarida teng va inklyuziv ta'limga oid axborot kommunikatsiya kampaniyalari uyushtirilishi, bu o'z navbatida jamiyatda mavjud bo'lgan xato fikrlarni to'g'rilashga imkon beradi. Bunday kampaniyalar ijtimoiy tarmoqlar, televideniye va radio orqali, shuningdek, maktablarda o'quvchilarga yo'naltirilgan ma'rifiy tadbirlar shaklida amalga oshiriladi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi inklyuziv ta'lim masalalarini kengroq aholiga yetkazish imkonini beradi. Bu esa tobora ortayotgan alohida ehtiyojga ega bo'lgan bolalar ta'limi uchun qulay muhit yaratadi.[5]

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, alohida ta'lim ehtiyoji bo'lgan bolalarni kamsitish, ularga nisbatan salbiy munosabatlarni oldini olish jamiyatimizda teng huquqli va insonparvar yondashuvni ta'minlashda hal qiluvchi o'rin tutadi. Inklyuziv ta'lim tizimini tajriba-sinov tariqasida alohida ta'lim muassasalarida joriy etish orqali bu borada keng qamrovli ishlarni amalga oshirish mumkin. Bu esa bolaning qobiliyatlarini ro'yobga chiqarish, ularni jamiyat faol a'zolari sifatida shakllantirishga yordam beradi. Jamiyat, davlat organlari, ta'lim muassasalari va ota-onalar birgalikda harakat qilib, har bir bolaning ta'lim olish huquqini kengaytirish, ularni qabul qilish va qo'llab-quvvatlash muhitini shakllantirishda birgalikda javobgarlikni o'z zimmasiga olishi kerak. Natijada, alohida ta'lim ehtiyoji bo'lgan bolalar o'z imkoniyatlarini to'liq ro'yobga chiqarib, hayotda muvaffaqiyat qozonishi uchun teng sharoitlar yaratiladi. Bu esa barqaror va adolatli jamiyat barpo etishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Mamatqulov, R. M. (2023). "Inklyuziv ta'lim tizimida alohida ta'lim ehtiyoji bo'lgan bolalar bilan ishlash metodikalari". *Pedagogika va Ta'lim*, 9(3), 15-28.

2. Rustamova, D. S. (2022). "Alohida ta'lim ehtiyoji bo'lgan o'quvchilarni kamsitishning oldini olish uchun pedagogik chora-tadbirlar". Toshkent Pedagogika Jurnal, 6(4), 112-120.
3. Iskandarova, M. T. (2023). "Inklyuziv ta'lim tizimini rivojlantirish va tajriba-sinov natijalari". Innovatsion Ta'lim Texnologiyalari, 5(2), 58-68.
4. Xudoyberdiyeva, N. F. (2021). "Bolalarni kamsitish va inklyuziv madaniyatni shakllantirish". O'zbek Pedagoglari, 3(1), 33-42.
5. Yuldashev, S. T. (2023). "Maxsus ehtiyojli bolalar uchun inklyuziv ta'limda qo'llaniladigan texnologiyalar". Pedagogika Innovatsiyalari, 8(1), 75-85.
6. Nurmatova, G. A. (2022). "Inklyuziv ta'lim muassasalarida ishlashdagi ijtimoiy-iqtisodiy muammolar va ularni hal qilish yo'llari". Hududiy Ta'lim Tadqiqotlari, 4(3), 101-110.
7. Azimov, J. Q. (2021). "O'zbekiston ta'lim tizimida inklyuziv ta'lim tamoyillari va ularning tatbiqi". Ta'lim va Tarbiya, 10(5), 25-36.
8. Akbarova, L. M. (2022). "Alohida ta'lim muassasalarida inklyuziv ta'limni sinov tariqasida joriy etishning samaradorligi". Ilmiy Tadqiqotlar, 7(4), 88-98.